

Romancı Yönüyle Herta Müller*

Yüksel Gürsoy, Konya

Özet

Nobel Edebiyat ödülünü 2009 yılında kazanan Herta Müller, 1953 yılında Romanya'nın Almanca konuşulan Banat bölgesinde dünyaya geldi. Romanya'da Çavuşesku dönemini açıkça eleştirmesi nedeniyle Herta Müller kendi ülkesinde kitaplarının basılması yasaklandı. Herta Müller 1987 yılında Romanya'dan Almanya'ya göç etti. Yazarın hayatı, gizli polis teşkilatının ve Banat bölgesinin hayatındaki önemi, edebiyat dünyasındaki yeri ve sanatının günümüz için önemi araştırıldı. Yazarın şimdiye kadar yazmış olduğu "Der Fuchs war damals schon der Jäger", "Herztier", "Heute wäre ich mir lieber nicht begegnet" ve "Atemschaukel" adlı romanlarının ana sorunları, figürler, ana motifler, yapı özellikleri ve yazarın üslup özellikleri gibi altı başlık altında incelendi.

Anahtar Sözcükler: Herta Müller, Alman-Rumen Edebiyatı, Çavuşesku.

Abstract

Herta Müller With Her Novel Writing Aspect

Herta Müller, who was awarded the Nobel Prize in Literature in 2009, was born in Banat of Romania where German was spoken in 1953. Publication of her books in her own country was forbidden as she clearly criticised the period of Ceausescu in Romania. Herta Müller immigrated to Germany from Romania in the year of 1987. The life of the author, the importance of secret police service and the region of Banat on her life, her place in the literary world and the meaning of her art for today were searched. The novels she wrote up to now, namely "Der Fuchs war damals schon der Jäger", "Herztier", "Heute wäre ich mir lieber nicht begegnet" and "Atemschaukel", were examined under six titles like: Key Issues, Key Figures, Key Motifs, Structure Features and Author's Stylistic Features.

Keywords: Herta Müller, German-Romanian Literature, Ceausescu.

Herta Müller'in Hayatı ve Edebiyat Dünyasındaki Yeri

Herta Müller 1953 yılında Almanların yoğun olarak yaşadığı Romanya Banat Bölgesinin Nitzkydorf köyünde doğmuştur. Doğum tarihi ve doğum yeri, hayatını ve sanatı biçimleyen iki dev unsurdur. Dedesi büyük ve zengin bir çiftçi ve tüccar iken komünizmin her şeyi devletleştirmesi ve babasının aşırı alkol alması nedeniyle ailesi ve kendisi yokluk içersinde bir hayat sürmüştür. Çocukluk ve ilk gençlik yılları herkesin birbirini tanıdığı, yaklaşık 400 hanenin yaşadığı ve Almancanın (Suabya şivesinin) konuşulduğu bir köyde geçmiştir. Bu köyde sadece çiftçiler, birkaç zanaatkar ve şehir fabrikalarında çalışan işçiler yaşıyordu. Müller çocukluk yıllarını hiç de iyi hatırlamaz ve onları acı gençlik yılları diye tanımlar.¹ Ailesi genelde köyde diğer çocuklarla oynamasına izin vermemiştir. O sürekli inek gütmek, tavuk kesmek ve annesine yardım

*Bu makale 2013 yılında Ankara Üniversitesi Alman Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında yapılan "Romancı Yönüyle Herta Müller" adlı doktora tezinin bir özettir.

¹Mareike Roder: *Bittere Jugend. Müller: Ich wollte mich umbringen, News aus Berlin*, Literatur, 30 Oktober 2009.

etmek zorunda kalmıştır. Hiçbir zaman çocuk olamamış ve bir yetişkin gibi büyümüştür. Bu, onu o kadar etkilemiştir ki, eserlerinde geri dönüşler yaptığı zaman genellikle çocukluk yıllarından bahseder.

“Dedem öldüğünde sadece bir gece onun yanında evde kaldım. Bir sonraki gün büyük şehre geri döndüm. Bana biraz daha kalabilirsin diyebilirlerdi, iki gün izin almıştım...”²

“Annem masasından kalktı ve kaşlarını çatarak, tabağının yanında ekmek ve bıçak durmasına rağmen ona ve kendisine ekmeğini kesti. Biz, dedem ve ben ekmeğimizi kendimiz dilimlemek zorundaydık.”³

Lise, Timeşvar’da olduğu için orada yatılı okumak zorunda kaldı. Sık sık köyünü ve ailesini özlemesine rağmen, köye gelmesini ailesi istemedi veya ona izin vermedi. Timeşvar’a geldiğinde 15 yaşındaydı ve şehirde resmi dil Rumence olduğu için bu dili de böylece öğrenmek zorunda kaldı. Timeşvar’daki üniversite eğitim yılları soğuk savaş yıllarına rastlar. Romanya komünist rejimini, ardından gizli polis teşkilatının (Securitate)⁴ terörünü bütün benliğiyle yaşamış, bu yaşantı onu ömrü boyunca meşgul etmiştir. Müller, 2. Dünya Savaşı sonrası Avrupa’daki Alman azınlıkların çilesini, sürgün ve çalışma kamplarına gönderilen, o ülkelerin vatandaşları olmalarına rağmen baskılara uğramalarını, romanlarında anlatmaktadır. Müller, Alman-Rumen tarihinin en hareketli, en kötü yılları içinde benliğini bulma mutsuzluğuna uğrayan entelektüellerin temsilcisidir. Ailesi, Romanya’da yaşayan Alman azınlığına mensuptur. Babası da Romanya’daki diğer Alman erkekleri gibi 2. Dünya Savaşı sırasında Nazi Ordusunda savaşmış ve daha sonra kamyon şoförü olarak ailenin geçimini sağlamıştır. *“Romanya vatandaşları olmalarına rağmen Alman azınlığına mensup erkekler Hitler’in ordusuna gönüllü yurtdışı Almanları olarak kayıt oldular.”⁵*

Babasını, Faşist Hitler Ordusuna katılmasından dolayı hiçbir zaman affetmemiştir. Bu romanlarındaki baba karakterine de yansımaktadır. Kendisi gizli polis teşkilatı Securitate ile çalışmayı reddederek “Babalarımızın yaptığı hataları ben yapmayacağım.” demiştir. 1945’te annesi de yaklaşık 80.000 Romanya Almanı gibi Sovyetler Birliği’ndeki çalışma kamplarına gönderilmiş ve burada 5 yıl esir işçi olarak kalmıştır. Banat Bölgesinin Müller’in kişiliğinde ve yaratıcılığındaki yeri konusunda birkaç noktaya daha değinelim. Herta Müller, Timeşvar şehrine, Banat Bölgesine ve köyüne bağlı kalmıştır. Fakat bu bağlılık hiçbir zaman ufkunu daraltmamıştır. Romanya’nın Banat Bölgesinin etnolojik kültürel yönü oldukça ilginçtir. Çeşitli unsurların kaynaştığı Banat, bir sınır bölgesi hüviyetini taşır. Romanya’nın Banat Bölgesini geniş anlamda vatani sayar. Rumenceyi fazla iyi bilmemesine rağmen kendisini daha çok bir Rumen olarak tanımlar.

2Bkz. Herta Müller: *Heute wäre ich mir lieber nicht begegnet*, Hamburg, Rowohlt Verlag, September 1997, s. 89. (Alıntı çevirileri, aksi belirtilmedikçe tarafımdan yapılmıştır. YG)

3A.g.e., s. 88.

4Securitate Komünist Romanya’da gizli servisti. Daha önce Romanya gizli polisi Siguranța Statului (Devlet Güvenliği) denirdi. Nikolay Çavuşesku’nun emrinde olan Gizli Polis (Securitate) konuşma özgürlüğü ve medya üzerinde sıkı kontroller uyguladı ve aynı zamanda iç muhalefete tolerans göstermedi. Sovyet NKVD yardımıyla 30 Ağustos 1948 tarihinde kurulan Securitate, Devlet Başkanı Nikolay Çavuşesku’nun devrilmesinden kısa süre sonra Aralık 1989 yılında kaldırılmıştır. Securitate Romanya’nın nüfusuna oranla Doğu Bloku’nun en büyük gizli polis güçlerinden biriydi.

⁵ Bkz. Carlos A. Aguilerca: Interview mit Herta Müller, *Akzente*, Heft 5, Oktober 2008.

“Romanya sülünü bana Alman sülününden daha yakındı. Ve birçok şey böyleydi, aslında yapı bakımından Romanyalı sayılırım. Rumence iyi konuşamıyorum, ama kendimi her yönden bir Romanyalı gibi hissediyorum.”⁶

Müller, birçok sohbetinde gizli polis devletinin baskısını ve baskının vermiş olduğu korkuyu bir çocuk olarak nasıl yaşadığını şu şekilde anlatır:

“50’li yıllardı, komünizmlı yıllar ve çok küçük köylerde bile korku vardı... Bir çocuk bile yetişkinlerin korktuğunu, insanların aniden kayıp olduğunu, insanların tekrar hapse girdiğini hissedirdi. Bir çocuk olarak ne yaptığınızı ve ne düşündüğünüzü asla göstermemeniz gerektiğini de hissederdiniz. Bu bilinmesi gereken bir kuraldı.”⁷

Müller, Banat’a ve Nitzkydorf Köyüne sık sık değinmiştir.

“...elbette Banat-Suabiya’nın özellikleri vardır, bunların sadece bu azınlıklara ait olduğunu düşünmüştüm, çünkü benim de yaşadığım küçük bir köy içinde izole olmuşlardı. Büyük bir ailenin belli özellikleri vardır, üç nesil bir evin içinde. Yerleşilen köyde yaklaşık 300 yıldır hiçbir değişiklik yoktur. Gelenekler, şarkular, tatiller ve törenler değişmemiş ve bu da biraz tuhaf. Şehre geldiğimde kendime sordum, sen aslında nereden geliyorsun? Köylülere göre herkes kötüydü. Macarlar sinirli ve Romanyalılar da temiz değildiler. Diğerlerinin nasıl olduğu her zaman iyi bilinirdi, herkes pejmürde ve sadece biz iyi, sürekli iyi, en iyi, çalışkan ve düzenliydik. Yetişkin olduğumda ve köyden çıktığımda, sanki zaman durmuştu. Şehre karşı bir nefret doğmuştu. Köyde şiveli konuşuluyor, şehre vardığında bozulursun derlerdi ve bu çok kötü bir şeydi. Sadece şiveli konuşulması isteniliyordu. Bunların başka, ülkelerde, belki de taşra ortamında, ya da her yerde karşılaşılabileceğimiz dışlanmış grupların yaşadığı bölgelerde de görülebileceğini düşünüyorum.”⁸

Romanya Banat Bölgesinin Müller için önemi Dünya ve Alman edebiyatından şu örneklerle açıklanabilir: Proust ve Paris, Kafka ve Prag, Thomas Mann ve Lübeck, Camus ve Cezayir, Günther Grass ve Danzig, Heinrich Böll ve Köln, Herta Müller ve Romanya-Banat. Sanırım bu eşleştirme ile Müller’in hayatında Romanya’nın önemini en somut şekilde özetlemektedir. Köydeki sınıf öğretmeni Müller’in yeteneğini fark ederek onun şehirdeki liseye gitmesi gerektiğini söylemiş ve ailesi de onu Timeşvar’daki Alman lisesinde okutmuştur. Liseyi bitirdikten sonra Timeşvar şehrinde 1973-76 yıllarında Alman ve Rumen Dili ve Edebiyatı eğitimi almıştır. 1976’dan sonra bir makine fabrikasında tercüman olarak çalışmıştır. 1979 yılında gizli polis teşkilatı ile birlikte çalışmayı reddettiği için vatan haini ilan edilmiş ve görevden alınmıştır. O dönemde Almanca konuşan Richard Wagner, Ernest Wichner, Gerhard Ortinau, Rolf Bossert, William Totok, Johann Lippet gibi yazarların oluşturduğu *Aktionsgruppe Banat* grubunda yer almış fakat aktif üye olmamıştır. Çavuşesku yönetimine karşı arkadaşları ile birlikte ifade özgürlüğünün genişletilmesi için mücadele etmiştir. Belli bir süre sonra bu grup gizli polis tarafından kapatılmış ve grup üyeleri faşist ve ajan suçlaması ile sıkıntılı bir döneme girmişlerdir. Daha sonra Herta Müller tek kadın olarak diğer yazarlarla birlikte *Adam Müller Guttenbrunn* adlı Timeşvar Yazarlar Birliği çatısı altında eserler vermeye çalışmıştır.

⁶ Bkz. Carlos A. Aguilerca: Interview mit Herta Müller, *Akzente*, Heft 5, Oktober 2008.

⁷ Bkz. Dora Fitzli: “Eine ganz grausige Geschichte”, ein Gespräch mit Herta Müller in *ETH life: Die täglichen Web-Zeitung der EHT*, Zürich 2001, s. 1.
<http://web.ethlife.ethz.ch/articles/2TeilInterviewHerta.html> (02. 01. 2011)

⁸ Bkz. Carlos, a.g.m., *Akzente*, Heft 5/Oktober 2008.

1987 yılına kadar belli aralıklarla Nikolas Lenau Lisesinde, farklı anaokullarında Almanca öğretmeni olarak çalışmış ve özel Almanca dersleri vermiştir. Müller yazarlığa 1982 yılında sansürlenerek 5 yıl yayınevinde bekletildikten sonra yayımlanan *Niederungen* adlı eserle başlamış ve kitabın sansürsüz sürümü ancak iki yıl sonra Almanya'da basılabilmıştır. İlk eseri yayımlandıktan sonra köye geri dönemez, çünkü bölge halkının, yani köylülerin hep olumsuz yönlerini yazmış ve onları öfkelenmiştir. Şehirde tanıdıkları onu gördükleri zaman yüzüne tükürerek tepkilerini göstermişlerdir.

Müller'in Romanya'da eleştirilen yapıtları Almanya'da büyük bir ilgiyle karşılanmış ve yönetimi açıkça eleştirdiği için Romanya'da kitap yayımlaması yasaklanmıştır. Müller, Romanya'da ve dünyaya geldiği köyde bile kendisine *Nestbeschmutzerin* (ülkesini kötüleyen) yazar diye adlandırılmıştır. Memleketine yabancılaşan ve Çavuşesku diktatörlük rejiminin 15 yıl ölüm tehditleri altında geçiren Müller, korkuyu nasıl yendiğini şöyle açıklamıştır:

*"Fakat tuhaf bir şekilde kendinizi alıştırıyorsunuz, hayalimsi bir normallik oluyor. Korkunuzu evcilleştiriyorsunuz ve bundan başka bir şey yapmaya çalışıyorsunuz. Aslında bunun farklı bir şey olduğunu bildiğiniz halde bunu bazen başarıyorsunuz. Arkamda durmayı yıllar içersinde öğrenmek zorunda kaldım: arkamda durmayı."*⁹

Sistem onu sürekli korkutmuş, ne zaman ve nerede başına ne geleceğini bilememiştir. Karakolda günlerce dinlemeye alınmış, şiddet görmüş ve şans eseri kurtulduğu trafik kazalarına şahit olmuştur. Bir gün bisikletle giderken bir kamyon tarafından taciz edilerek şarampole düşürülmüştür. Ya da başka bir gün kuaförde saçını boyatmak isterken saç derisi kaza süsü verilerek yakılmıştır.

Üzerindeki baskı o kadar artmıştır ki intiharı bile düşünmeye başlamıştır. Gizli polisin istediği bir olay olan intihardan, yaşamayı sevdiği için vazgeçmiştir. Batı Almanya'yı 3 kez ziyaret ettikten sonra 1987 yılında o zamanki eşi yazar Richard Wagner ile birlikte oraya göç etmiştir. Almanya'daki yerleştiği kampın tam karşısında eski Nazi Parti binasının bulunması onu çok öfkelenmiştir.

*"Dünyayı anlamıyordum artık... toplama kampındaki atmosfer çok çirkindi. İnsanlara hep problemleri bir şekilde davranıldı. Ve düşündüm, bu ülkeye gelip de dilini hiç bilmeyenler acaba nasıl tahammül ediyorlardı?"*¹⁰

Herta Müller'in özgürlüğünü Almanya 8.000 Mark karşılığında Romanya'dan satın almıştır. Herta Müller daha sonra annesini yanına alabilmek için 8.000 Mark biriktirmek zorunda kalmıştır.¹¹ Almanya'ya yerleştikten sonra yurtdışı ve yurtiçi birçok farklı üniversitelerde ders vermiştir. Fakat isimsiz mektuplar alarak gizli polisin ölüm tehditleri Almanya'da da devam etmiştir. *"Bunu hesaba hiç katmamıştım. Kendime*

⁹Bkz. Günther Ruht: "Mein Herz klopft vor Angst in der Freunde", *Die Politische Meinung*, Nr. 482, Januar 2010, s. 57.

¹⁰Bkz.

<http://cunstundcult.de/Seiten/Buecher/Wiki/AutorSuche.php?search=Herta%20M%FCller&PHPSESSID=5d76a141af1c2eb5d8dc52b9a6ad4f33>, (05. 12. 2011)

¹¹Tilman Spreckelsen, "Literaturnobelpreisträgerin Herta Müller Am Strick der Sprache", *Frankfurter Allgemeine Feuilleton*, 08. 10. 2009

<http://www.faz.net/aktuell/feuilleton/buecher/literaturnobelpreistraegerin-herta-mueller-am-strick-der-sprache-1873830.html> (23. 12. 2013)

sordum, sen aslında neredesin? En iyisi bavulu tekrar almak ve gitmek, fakat nereye?"
12

Bu tehditlerin hiç birine boyun eğmemiş ve mücadelesine komünizmin yoksulluk ve acıdan ibaret içyüzünü gösteren konuları romanlarında işlemeye devam etmiştir. Herta Müller 1984 yılından itibaren hayatını yazarlık mesleğiyle kazanmaya başlamıştır. Yazar şu anda Almanya'nın Berlin kentinde yaşamaktadır. Eserlerinin edebi değeri kadar el attığı konular da onu 21. yüzyılın klasikleri arasına almıştır. Eserleri yaklaşık 24 dilde yayımlanmış olan yazarın başarısı çeşitli ödüllerle resmen belgelendirilmiştir.¹³

Ana Sorunlar

Herta Müller'in romanlarında olaylar çoğunlukla savaş sonrası (1944-1989) Romanya'sında geçer. *Atemschaukel* romanına kadar Müller'in eserlerinde sürekli otobiyografik izler, Banat Bölgesi, Komünist Romanya, Çavuşesku rejimi, devlet terörü, ahlaksızlık ve gizli polis teşkilatı görülür. *Atemschaukel* romanında ise İkinci Dünya Savaşı sonrası Romanya Almanlarının sürgün sorunu işlenilmektedir. Romanın konusu Müller'in aynı zamanda arkadaşı olan Oskar Pastior adlı yazarın gerçek hayat hikâyesinden alınmıştır. Aslında az da olsa yine otobiyografik izleri görebiliriz, çünkü Müller'in annesi 5 yıl boyunca böyle bir kampa, Ukrayna'ya sürgüne gönderilmiştir. Yaklaşık 80.000 Romanya Almanı bu çalışma kamplarında Nazi Almanya'sının vermiş olduğu zararı karşılamak amacıyla zoraki çalıştırılmıştır. Oskar Pastior ile birlikte 2001 yılında kaleme aldıkları eseri 2006 yılında Oskar'ın ölmesi sonucunda Müller yalnız tamamlar. Müller, Oskar'ı romanın başkahramanı ve aynı zamanda anlatıcısı Leopold Augberg olarak kurgular.

Ana sorunlarından biri olan Çavuşesku rejimi, onun hemen bütün romanlarında görülse de, en yoğun şekliyle sırasıyla *Der Fuchs war damals schon der Jäger*, *Herztier* ve *Heute wäre ich mir lieber nicht begegnet* de yer almaktadır. Aslında bu üç roman Çavuşesku rejimini eleştiren bir üçlemedir. Sistematik bir takip ve baskı rejimi içerisinde aşkın ve arkadaşlığın ihanete uğraması, sonu gelmiş bir dikta rejimi ve çökmüş bir toplum ele alınmaktadır üç romanda da. *Der Fuchs war damals schon der Jäger* adlı romanı, Harry Merkle ile birlikte hazırladıkları *Der Fuchs der Jäger* adlı filmin senaryosundan uyarlamıştır. Herta Müller'in 1992 yılında yazdığı bu romanında, Çavuşesku diktatörlüğü altındaki komünist Romanya'nın son günleri anlatılmaktadır. Adina adında bir öğretmen romanın kahraman figürüdür. Adina ülkede Çavuşesku'nun talimatı ile çiftçilerin hasat döneminde öğrencilerin çalıştırılmasına karşı çıkınca, ilk önce okul müdürü ve sonra gizli polis tarafından tehdit edilir, kara listeye alınır. Böylece insan avı başlar. Kedinin fare ile oynadığı gibi, gizli polis de Adina ile oynamaya başlar. Tamamen psikolojik baskı yapılıdır. Adina'nın özel hayatı kalmamıştır, sürekli ve her yerde takip edilmektedir. Sisteme karşı gelen kişiler bir çıkmaz sokak içerisinde hisseder kendilerini, ya intihar ya da ülkeyi terk ettirmektedir hedef. Genelde de

¹²Bkz.

<http://cunstundcult.de/Seiten/Buecher/Wiki/AutorSuche.php?search=Herta%20M%FCiler&PHPSESSID=5d76a141af1c2eb5d8dc52b9a6ad4f33>, (10. 01. 2012)

¹³Bkz., <http://www.dedecn.com/inhalt/20091012/dedecn8739564.html> (20. 01. 2012)

sınırdan kaçarken insanlar ya vurulur veya Tuna nehrinde boğulurlar. Doğu Bloku'nun çökmesi ile birlikte Çavușesku'nun iktidarı ve rejimi de sallanmaya başlamıştır. Çavușesku, Macar ve Alman asıllıların yaşadığı Timașvar'da gösteri yapan halka ateş açılmasını emredince, başlayan devrim hareketi dalga dalga yayılır, toplu tutuklamalar da başlar. Televizyondan Çavușesku'nun helikopter ile kaçtığını, birkaç gün sonra da yakalandığını ve karısı ile birlikte nasıl kurşuna dizildiklerini öğrenirler. Korku, takip ve ülke içindeki insan avı artık bitmiştir.

Romanlarının bir başka sorunsalı da Çavușesku rejimindeki ahlaksızlıktır. Bu da tüm eserleri için ortak nitelik taşımakla birlikte en yoğun şekilde *Herztier* romanında ifadesini buluyor. 1994 yılında yazılan bu eseri şöyle özetleyebiliriz: Anlatıcı her şeyi bilen, gören ve olayları yorumlayabilen güçlü bir kadındır, aynı zamanda romanın başkahramanıdır. Anlatıcısı hiçbir zaman adını öğrenemediğimiz bir üniversite öğrencisidir. Yurtta aynı odada 5 kişi kalmaktadırlar. Roman, Lola adında oda arkadaşının beden eğitimi hocası tarafından tecavüze uğradıktan sonra intihar etmesiyle başlar. Lola'nın kamuoyunda sadece intiharı konuşulur, sebepleri hiç araştırılmaz. Hatta bu eyleminden dolayı Lola, öldükten sonra üye olduğu komünist partiden ve okuldan bir tören düzenlenerek atılır.

“Beş kız yurdun girişinde duruyordu. Camekânda Lola'nın resmi asılıydı, parti kimliğinde olanın aynısı. Resmin altında bir kâğıt vardı. Birisi yüksek sesle okudu: Bu öğrenci intihar etmiştir. Eylemini kınıyor ve onu küçümsüyoruz. Bu, ülke için utanç verici bir durumdur.”¹⁴

Anlatıcı, bu olayın peşini bırakmaz ve arkadaşının niçin intihar ettiğinin araştırılmasını ve bilinmesini ister. Araştırmanın sonunda komünist parti üyelerinin izlerine rastlar. Anlatıcısı, bu merakı nedeniyle gizli polisin takibine takılır. Üniversite içersinde kendisine yakın gördüğü 3 erkek öğrenci ile yakınlaşmaya başlar, çok iyi arkadaş olurlar. Kurt, Edgar ve Georg adlı öğrenciler ile Çavușesku terör rejimine karşı kendi çaplarında direnmeye çalışırlar, gizli gizli buluşup devletin yasakladıkları eserleri ve şiirleri okurlar. Gizli polis (Securitate) tarafından sürekli izlenirler. Üniversiteden mezun olduktan sonra arkadaşlıkları devam eder ve kendi aralarında şifreli yazışmalarda bulunurlar. Gizli polisin baskısının artmasıyla, tehdit ve işkenceler de başlar. Bu psikolojik baskılardan ve şiddetten kurtulmak için ya Romanya'dan kaçacaklar ya da ülkede birçok kişi gibi intihar edecekler. Anlatıcı, Edgar ve Georg Almanya'ya göç ederler ve Edgar Frankfurt'da bir gökdelenen atlayarak intihar eder. Kurt'un Romanya'da kendini asarak intihar ettiği bilgisi gelir, fakat bu intiharlara arkadaşları inanmaz ve bunların birer cinayet olduğunu söylerler.

Müller'in romanlarında başka bir sorunsal gizli polis teşkilatıdır. Bu sorunsal da ortak nitelik taşımakla birlikte en yoğun şekilde *Heute wäre ich mir lieber nicht begegnet* romanında ifadesini buluyor. Müller'in romanlarında gizli polis teşkilatı genellikle zalim bir erkek figürle simgelenir. 1997 yılında yazılan ve Türkçeye henüz tercüme edilmemiş bu eseri şöyle özetleyebiliriz: Roman kahramanının adı bilinmemektedir ve olaylar hep onun etrafında gerçekleşir. Bir perşembe günü saat 10'da gizli polise ifade vermesi için karakola çağrılmıştır. Roman da bu randevu ile

¹⁴ Bkz. Herta Müller, *Herztier*, Frankfurt am Main, Fischer Taschenbuch Verlag, 5. Auflage 2009, s. 30.

başlar. “Çağrıldım. Perşembe tam on. “¹⁵ Anlatıcı sabah erkenden kalkar ve kahvaltısını yaptıktan sonra evin önünden kalkan tramvay ile karakol durağına kadar yolculuk yapar. Romanda anlatılan zaman sadece yapılan yolculuk süresini yani yaklaşık 1-2 saati kapsar, anlatıcı kahraman sadece yolcuları, şoförü ve manzaraları izler. Bir film şeridi gibi tüm geçmişini, çok kısa olaylar şeklinde ve tasvirler yaparak gözlerinin önünden geçirir. Anlatıcı geri dönüşler yapar ve biz de başkahraman hakkında bilgileniriz. Romanda anlatıcı 1. şahıstır. O her şeyi gören, bilen, olayları yorumlayabilen bir kişidir. Anlatıcının bakış açısı romana hâkimdir. Okuyucu onun sağladığı imkânlar doğrultusunda romanın diğer kahramanlarını tanır ve yine onun sunduğu ipuçlarıyla olaylar hakkında bilgi sahibi olur.

Figürler

Herta Müller’in romanları konu yönünden olduğu gibi figürler yönünden de oldukça benzer bir yapı gösterir. Roman kahramanlarının bütün kişiliği Çavuşesku devri ve savaş yaşantılarıyla biçimlenmekte ve yine bu faktörlerle açıklık kazanmaktadır. Bu figürler hakkında genel bir bilgi edinmek için onları üç grupta toplayarak incelemek yerinde olacaktır. Bu grupların ilki çocuklardır. Müller’in romanlarında çocuk figürleri adeta özel bir titizlikle yaratılmış, eserlerin tümü içinde çoğu kez odak noktaları meydana getirecek şekilde işlenmiştir. Çocuk figürlerin doğrudan doğruya roman kahramanları ağırlığında ön planda ele alındığı eser ise *Atemschaukel*’dir. Romanya’da yaşayan 17 yaşında Leopold Augberg adlı bir Alman gencinin 2. Dünya Savaşı sonrası (1945-1950) Rusya’da 5 yıllık çalışma kampı hayatı anlatılmaktadır. Leopold, bu romanın çocuk kahramanıdır. Leopold’un kaderi savaş tarafından çizilmiştir, kendisinin tamamen suçsuz olduğu ve değiştirme gücünden de yoksun buldukları bir kötü ortam içinde yaşamak zorundadır. Aslında tüm çocuklar savaşın kurbanı olmuşlardır. Müller, roman figürleri hakkında fikir yürütmeyi, bilgi vermeyi veya her türlü açıklamalarda bulunmayı prensip olarak reddeden bir yazardır. Bu durumda yazarın roman figürlerinin özelliklerini ortaya çıkarmaya çalışırken başvuracağımız tek kaynak, romanların kendisi olacaktır. Yine özel bir edebi işlevle donatıldığını göreceğimiz figürler, yaşlı insanlardır. Bunların dışında kalan roman figürleri de gençler başlığı altında toplanmıştır. Bu ortak kuşağa giren kahramanlar hakkında genel bilgiler edinmek, bazı yargılara varabilmek için iki gruba ayırarak, kadın ve erkek figürler olarak incelemekte yarar vardır. Müller’in kadın olması nedeniyle, kadın figürler daha fazla ön plana çıkmaktadır. *Heute wäre ich mir lieber nicht begegnet* ve *Herztier* eserlerinde anlatıcı bir kadın ve (belki de) yazarın kendisidir. Tüm romanlarında ve bilhassa bu iki eserde yazarın kontrolsüz otobiyografik izlerini görürüz.

Müller’in eserlerinde karşımıza çıkan hususlardan biri de sadık kadın imgesine pek rastlanılmamasıdır. Kadınlar genellikle savaş sonrası, komünizmin ve Çavuşesku rejiminin ahlak çöküntüsünün kurbanı olmuşlardır. Erkek figürler Herta Müller’in eserlerinde genellikle gizli polis devletinin bir ajanı veya muhbiridir. Polis ya da asker olarak karşımıza çıkar, zalim kişilerdir. Devletin ve sistemin vermiş olduğu gücü kullanarak kadınları birer mal gibi kullanmaktadırlar. Erkeklerin eş olarak kadına

¹⁵ Bkz. Herta Müller, *Heute wäre ich mir lieber nicht begegnet*, Hamburg, Rowohlt Verlag GmbH, 1997, s. 7.

davranışları ele alındığında iyi bir erkek imgesi söz konusu değildir. Erkekler genelde duygusuz ve parasız olup, aç köpeklere benzetilir.

“Lola defterine, kantinde herkesin aç olduğunu yazıyor, herkes ağız şapırdatan bir yığın. Herkes kendi çapında inatçı bir koyun. Hepsi beraber aç it sürüsü.”¹⁶

İkinci Dünya Savaşı sonrası yılların insanlarını, onların mücadelesini, kaderini işleyen Müller’in eserlerinde büyükbabalar sayıca azdır. Çoğu Birinci ve İkinci Dünya Savaşı’nda hayatlarını kaybetmiş olduklarından o kuşağın erkeklerinden büyükbabalık çağına ulaşanlar çok değildir.

Ana Motifler

Herta Müller’in romanlarında birer odak noktası öneminde işlenmiş bazı sosyal kurumlar, bazı insanlık problemleri vardır. Mutsuz aile, ahlaksızlık, alkolizm, kıtlık, takip edilme ve ölüm korkusu gibi motifler altında toplanabilir. Herta Müller, savaş felaketini yaşamış bir ailenin çocuğu ve Çavuşesku rejimini yaşamış bir yazar olarak sağlıklı bir aile imgesinin ancak yokluğunu hissetmek, özlemine duymak ve duyurmak yolunu izlemek zorunda kalmıştır. Başka bir deyişle onun eserlerinde komünist ideolojinin, rejimin ve savaşın yıkıcılığı altında sarsılmış, bozulmuş, ya da kaybolmaya yüz tutmuş bir aile imgesi buluruz. Fakat bu imge okuyucuda yazarın duyduğu üzüntüyü, acımayı, burukluğu yaratacak biçimde ve etkili olarak ortaya konmuştur. Bir alışkanlık haline gelen alkol tüketimi Herta Müller’in romanlarında ulusal sorun haline gelmiş durumdadır. Rumenlerin dörtte üçünün tam bir alkolik olmasını Herta Müller “ulusal bir felaket” olarak yorumluyor ve bunu romanlarında da sürekli işliyor. Sokaklar alkol alan veya sarhoş olan erkekler ile doludur.

“İki gün önce adam parmaklarını gevşetmişti, şişe devrilmişti. Bir kadın adamın ayakkabısının tabanına vurdu. Sonra yakındaki apartmanın kapıcısı geldi, sonra bir çocuk, sonra da bir polis. Telefon kulübesindeki adam artık inlemiyordu, ölümü içki kokuyordu...”¹⁷

Herta Müller’in eserlerinde başka bir motif de insanların sürekli takip edilmesidir, sanki her yerde mikrofon ve gözler bulunmaktadır. Takip işlemleri, Securitate’de görevli erkek polis, asker veya istihbarat elemanları tarafından yapılmaktadır. Securitate Komünist Romanya’da gizli servisti. Securitate Romanya’nın nüfusuna oranla Doğu Bloku’nun en büyük gizli polis güçlerinden biriydi. Nikolay Çavuşesku’nun rejimi altında Securitate 1985’te 11.000 ajan ve yarım milyon muhbir ile görev yapmaktaydı. 22 milyon nüfusa sahip bir ülke için bu rakam oldukça fazladır. Securitate, Çavuşesku rejimi altında tutuklamalardan ve binlerce insanın ölümünden sorumlu olarak dünyada en acımasız gizli polis güçlerinden biriydi.

Herta Müller, romanlarında intihar konusunu da sürekli açık bırakmaktadır. Figürlerden intihar eden veya intiharı düşünenler eksik olmamaktadır. Bunun sebebi nedir? Veya insanlar niye intihar etmeyi düşünüyor? Bu soruların cevabını okur verecektir.

¹⁶ Bkz. Herta Müller, *Herztier*, Fischer Taschenbuch Verlag, Frankfurt 2007, s. 24.

¹⁷ Bkz. Herta Müller, *Der Fuchs war damals schon der Jäger*, Fischer Taschenbuch Verlag, Frankfurt 2009, s. 57.

Üslup Özellikleri

Herta Müller'in anlatım tarzına etki eden pek çok unsur vardır. Bunlardan birincisi ve en önemlisi Çavuşesku döneminin baskıcı rejimidir. Yazarın öldürülen arkadaşları, kaybedilen insanlar, ölüm korkusu, arkadaşlar arasında baş gösteren ihanet korkuları... Bunların hepsi onun anlatım tarzına etki eden temel faktörlerdir. Bundan dolayı ve Öztürk ve Balcı'nın da dediği gibi, onun anlatım tarzı dışavurumcu bir niteliğe bürünmüştür.¹⁸ Bu siyasi dönem, Herta Müller ile birlikte daha birçok yazarın da anlatım tarzına yansımıştır. Bu dışavurumcu anlatım tarzı, Çavuşesku dönemi ve sonrası olarak kendini iki farklı biçimde göstermektedir. Çavuşesku döneminde kendini bir nebze dizginlemeye çalışan dil, bu dönemden sonra, yani Müller'in Almanya'ya göçüyle beraber iyice eleştirel bir kimliğe bürünmüştür. Dili totaliter rejime karşı bir başkaldırı niteliğindedir; fakat bu başkaldırı çoğu zaman hedef rejime karşı bir saldırı ya da direnme olarak değil, insanların yüreklerine işleyen yıkıcılığı, umutsuzluğu ve acıları gözler önüne seren bir başkaldırı olarak ön plana çıkmaktadır. Böylece bu rejimin, neden olduğu telafisi olanaksız olumsuzluklardan utanç duyması hedeflenmiştir. Başka bir deyişle; baskıya ve zorbalığa karşı duyumsallıkla açılmış bir savaştır. Umutsuzluk, ihanet, güvensizlik ve ıstırap her zaman ön plana geçmiştir onun eserlerinde. Bu tür sorunlar, diktatörlük rejimi altında yaşamış bir yazarın içine işleyen ve kendiliğinden su yüzüne çıkan anlatılarda görülür. Müller de dilinin ve anlatım tarzının Çavuşesku diktatörlüğü ve onun sonuçları üzerine yoğunlaştığının bilincindedir, fakat yaşamış olduğu ve her daim anımsadığı kötü olayların sanatına yansımalarını istese de engelleyememektedir. *“Devamlı olarak diktatörlük konusuna yoğunlaşmam tamamen kişiseldir. Bu konu kursağıma takılmış bir lokma gibi duruyor. Onu nasıl gizleyebilirim ki?”*¹⁹

Müller'in yapıtlarında öne çıkan karakterlere yansımış olan yaşama karşı umursamazlığın ve yürek burukluğunun bu şekilde dile gelmesinin sebebi, Batılı ülkelerin Balkanlarda uygulamaya kalkıştıkları çıkara yönelik politikalarıdır. Yazar ve sanatçılar bu politikaların bilincinde olmalarına rağmen, ekonomik açıdan Batı'ya mahkûm olmalarından ve Çavuşesku diktatörlüğü döneminde Romanya'dan kaçıp bu ülkelere sığınmalarından dolayı bu çıkar politikalarını dile getirememişlerdir. Kısacası bir yandan Çavuşesku, diğer yandan Batılı devletler tarafından baskı altına alınan bu bölgenin insanı, yazar tarafından hayatı umursamaz ve yıkılmış bir biçimde tasvir edilmektedir.

Müller'in eserlerinde arkadaş ilişkileri, onun sosyal yaşamda tanık olduğu ilişkiler ve bu ilişkiler hakkında düşündükleriyle birebir örtüşmektedir. Baskı rejiminin neden olduğu arkadaşlıklar ya onsuz olunamayacak bir derecede yoğun ve samimi, ya da tam

¹⁸ Bkz., Ali Osman Öztürk /Umut Balcı (2005): „Herta Müller’de Biçem“. In: Cemal Yıldız/Latif Beyreli (Hrsg): „V. Internationales Symposium für Sprache, Literatur und Stilistik, Marmara Universit t Atatürk Fak lt t für Erziehungswissenschaften“, Band II, Ankara: Pegem/A Yayıncılık, 2006, s. 618-626.

¹⁹Herta Müller 1996 Bahar S mestrisi’nde, Dickinson College / Carlisle’de “writer in residence” konumunda davetli iken Wolfgang Müller’in, yazar ile yaptığı 05. 07. 1996 tarihli söyleşi. Öztürk, a.g.m., s. 618. Kaynakça ve söyleşinin bir bölümü için bkz. Ali Osman  zt rk / Umut Balcı (2006): “Herta Müller ve Emine Sevgi  zdamar’da Dilsel Yapıların Kullanımı”. II. Uluslar arası Karşılaştırmalı Edebiyatbilim Kongresi. Kuram - Alımlama Estetiği ve Yeni Yaklaşımlar. 7-8 Eylül 2006, Sakarya, Kongre Bildirileri, Sakarya 2006, s. 38, 39.

tersi, tamamen yapmacık ve şüpheli ilişkilerdir. Müller'in benimsediği ilgi çekici anlatım tarzı, eleştirel tutumun ortaya çıkardığı doğrudan anlatımdır. O, eserlerine düşüncelerini korkusuzca yansıtan, eleştiren, sorgulayan bir yazardır. İlk eseri olan *Niederungen* adlı öykü kitabı, yoğun eleştirel olarak kabul edilen tutumdan dolayı dört sene basılmadan bekletilmiştir. Sonraki romanlarında doğrudan anlatım tutumunun daha yoğun olarak işlenmesi buna bağlıdır. Herta Müller'in eserlerinde insani yıkıntılar, felaketler ve şaşırtıcı olay örgüleri konu edilmiştir. Tamamıyla kendine özgü bir dil çıkarmıştır ortaya. Sanat, insanın yaşadığı iyi kötü her türlü olayı konu edinebilir. Bu konular, toplumun etik yargılarına ters düşse de, iğrendirse de, aslında insani olduğu için ele alınmalıdır. Bu yaklaşımıyla Müller'in anlatım tarzı dışavurumcu özelliklere yaklaşmıştır.

*"Bir filmin güzel olması, o filmde anlatılan olayların güzel olduğu anlamına gelmez. Film güzeldir, çünkü bizi bazı konularda ikna ediyor, çünkü önümüze bir şeyler koyuyor, çünkü kendimizi ona kaptırıyoruz ve kendimizi onunla bütünleştiriyoruz"*²⁰

Bundan dolayı, romanlarında özellikle yasak ilişkiler gibi etik kuralları çiğneyen tabular da ön planda tutulmuştur. Onları defalarca okuyucunun karşısına koyar ve insanlarda bu tür şeylere neden olan kişi ve yönetimlere karşı bir tepki veya soğukluk uyandırmaya çalışır.

Üslup, yazarı tüm hatlarıyla okuyucuya gösteren bir aynadır, çünkü yazar kullandığı her sözcüğü ve her sanatsal ifadeyi, bilinçli bir şekilde kullanır. Müller'in anlatım tarzı, kendini en belirgin şekilde tümce yapısında gösterir.

*"Bunlar kağıt tarafından yutulmaktadır. Pürüzlü kağıtta şöyle yazılıdır: Halkın en sevdiği evladı. Parlayan şey görür. Kakül parlamaktadır. O hergün ülkeye bakıyor..."*²¹

Dili sade, cümleleri oldukça yalındır. Karmaşık bir anlatımı yoktur. Yan cümle kullanımı azdır. Dışavurumcu akımın²² temel özelliklerinden biri olan kısa cümleler kullanmıştır, yeni kelime üretmede oldukça başarılıdır. Tüm romanlarında zaman zaman yeni kelimeler kullanır. Almanlar ona *Wortschöpferin* (kelime üreticisi) unvanını vermiştir.²³ Dünyanın bütün dillerinde büyük yazarların, eserlerinde yeni kelimeler kullandıkları görülür. Yeni kelimeler kullanılır veya eski kelimelere yeni anlamlar verilir; en fazla yeni kelime *Atemschaudel* romanında vardır.

Romanlarında sık sık Rumence, Macarca ve Rusça dil öğeleri görülmektedir. *Herztier* adlı romanın sonunda bir sözlük bile bulunmaktadır. Kısa cümlelerle okuyucu üzerinde derin bir iz bırakabilmektedir. Az sözcükle sarsılmaz bir tasvir yeteneği sergilemektedir. Çevre ve insan tasvirleri her yönüyle çarpıcıdır.

²⁰ Bkz. „Poesie ist ja nichts angenehmes“, *Gespräch mit Herta Müller*, <http://www2.dickinson.edu/glossen/heft1/hertainterview.html> (03. 01. 2013).

²¹ Bkz. Herta Müller, *Der Fuchs war damals schon der Jäger*, Fischer Taschenbuch Verlag, Frankfurt 2009, s. 27.

²² Bkz. Gürsel Aytaç, *Genel Edebiyat Bilimi*, Papirüs Yayınları, İstanbul 1999, 194-196.

²³ Bkz. Herta Müller: *An ihren Lippen hängt man*, *Frankfurter Rundschau*, Kultur 07. 12. 2009, <http://www.fr-online.de/kultur/herta-mueller-an-ihren-lippen-haengt-man,1472786,2821914.html> (06. 11. 2012).

„Karınca ölü bir sineği taşıyor. Karınca yolu görmüyor, sineği çeviriyor ve geri geri sürüklüyor. Sinek karıncanın üç katı büyüklüktedir. Adına dirseğini çekiyor, sineğin yolunu kesmek istemiyor. Adına'nın dizinin yanında bir katran topağı parlıyor, güneşte kızıyor”²⁴

Hemen bütün romanlarında bu tür tasvirler en ön sırada yer alır. Anlatım tarzının ortaya çıkmasının başka bir sebebi de kişileştirme sanatının sürekli kullanılıp öykülerin bazı yerlerinde tekrarlanmasıdır. İnsan olmayan varlıkları insan gibi algılayarak, insana özgü nitelikleri o varlıklara katarak söz söyleme sanatını Müller'in tüm romanlarında tercih ettiğini görüyoruz: *„Rüzgâr önden geliyordu, tüm bozkır içime koşuyordu ve benim yere yığılmamı istiyordu çünkü ben çok zayıftım ve o da doyumsuzdu.”²⁵*

Herta Müller, Rumensarkılarını çok sevmektedir.²⁶ Tüm romanlarında şarkı metni montajları bulunmaktadır. Müller bunu yaşadığı bölgeyi daha iyi tanıtabilmek amacıyla yapmaktadır, şarkılar Rumenceden Almancaya tercüme edilmiştir. Romanya'da yaşayan insanlar Çavuşesku'yu doğrudan eleştiremediklerinden bunu şarkılar sayesinde gerçekleştirebilmekte, eleştiriler ve farklı düşünceler bu şarkıların arkasına gizlenmektedir:

*“Dün akşam sevdiğimin kollarına
Attı rüzgar beni
Kırıldım o kollarda
Biraz daha esseydi
Durdu bereket versin ki.”²⁷*

*“Kış şimşegi ve gök gürültüsü
Gök parçalanırsa aralık ayında
Kral ölecektir bununla.
Uyan ey Rumensarkıları edebi uykudan
Bugün neşeli, yarın neşeli
Gidecek işler biraz daha ileri
Bir adım, bir adım, bir adım daha,
Bir adım, bir adım, bir adım daha,
Hep ileri, gitmeyelim geri değil asla.”²⁸*

Müller, romanlarında eleştirel bir tutum sergilemiştir. Anlatımı Çavuşesku döneminin gaddarlığına ve sevgisizliğine karşı şiddetli bir eleştiri kimliğine bürünmüştür. Bu eleştiri bazen mizahi bazen hicivsel bir tutumla aktarılırken bazen de karanlık, korkunç bir üslupla aktarılmıştır. Yani bu iki anlatım tutumunu ustaca, iç içe yoğurmasını bilmiştir. İki tutumun kaynaşmasıyla ortaya çıkan bu ahenk, öykülerine ciddi bir özgünlük ve çekicilik kazandırmıştır.

“Kurt her hafta mezbahadan söz ediyordu. İşçiler kesim sırasında sıcak kan içiyorlardı. İç organları ve beyin çalıyorlardı. Akşama doğru sığır ve domuz jambonlarını parmaklıkların

²⁴ Bkz. Herta Müller, *Der Fuchs war damals schon der Jäger*, Fischer Taschenbuch Verlag, Frankfurt 2009, s. 7.

²⁵ Bkz. Herta Müller, *Atemschaukel*, Fischer Taschenbuch Verlag, Frankfurt 2011, s. 194.

²⁶ Bkz., Michael Krüger (Hrsg.), “Herta Müller / Oskar Pastoir”, *Akzente*, Heft 5, Zeitschrift für Literatur, Hanser Verlag, Oktober 2008.

²⁷ Bkz. Herta Müller, *Hertzier*, Fischer Taschenbuch Verlag, Frankfurt 2007, s. 34.

²⁸ Bkz. Herta Müller, *Der Fuchs war damals schon der Jäger*, Fischer Taschenbuch Verlag, Frankfurt 2009, s. 268.

üzerinden dışarıya atıyorlardı. Erkek kardeşleri ya da kayınbiraderleri dışarıda arabada bekleyip onları arabalara yüklüyorlardı. İnek kuyruklarını çengellere takıp kurutuyorlardı. Kuruduktan sonra bazıları sertleşiyor, bazıları da yumuşak kalıyordu. Onların karıları ve çocukları da suç ortağı, dedi Kurt. Sertleşmiş kuyruklar kadınlar tarafından şişe fırçası, yumuşak olanlar da çocuklar tarafından oyuncak olarak kullanılıyor.”²⁹

Yapı Özellikleri

Herta Müller yazarlık mesleğine küçük öykülerle başlamıştır. *Kurzgeschichte* adıyla bilinen küçük öykü türü özellikle 20. yüzyıl edebiyatında tutunmuştur. Bu tür, işlediği konuyu son derece iktisatlı ve yoğun bir biçimde sunmayı gerektirir. Başka bir deyişle kısa öykü, yazarı anlatmak istediği şeyi en öz şekilde ifade etmeye zorlar. Müller, kısa öykülerle (*Niederungen*³⁰) yazı hayatına atılan biri olması dolayısıyla özlü anlatım sanatında temkinlidir. Müller, geriye dönüş tekniğini daha çok bilinç akımı tekniğiyle bir arada uygulamaktadır. Hatırlayan, düşünen figürlerin iç dünyasına ışık tutmada bu tarz oldukça elverişlidir. *Heute wäre ich mir lieber nicht begegnet* romanında anlatıcının çocukluk yılları hakkında öğrendiklerimiz, doğrudan doğruya geriye dönüş yoluyla anlatılanlara dayanmaktadır. Kahraman figürün kişiliği ve kaderi hakkında okuyucu oldukça aydınlatılmaktadır.³¹ Geriye dönüş tekniğinin çeşitli imkânlarından yararlanma bağlamında romanları arasında *Heute wäre ich mir lieber nicht begegnet* baş sırayı alır. Bu eserde bir günlük çerçeve süreye sığdırılan yaklaşık 20 yıllık tarihi, roman figürlerinin çağrışımlarını, hayale dalmaları, düşünmeleri, duygulanmalarıyla bağıntılı olarak dile gelmektedir. Romanı işlediği olayların zamanı bakımından değerlendirecek olursak şu özelliği tespit ederiz; Müller ele aldığı konunun geçmişini okuyucuya kahramanların kendi kendine düşünmeleri, hatırlamaları ya da aralarında geçen konuşmaları yoluyla iletir. Fakat geriye dönüp geçmişi baştan sona sırayla anlatma yolunu izlemez, adeta zaman yönünden bir geri bir ileri zikzaklar çizer. Bu da romanın anlaşılmasını oldukça güçleştirir.

Kaynakça

- Aguilerca, Carlos A.** (2008): “Herta Müller / Oskar Pastoir”, *Akzente*, Hanser Verlag (5).
- Aytaç, Gürsel**, (1999): *Genel Edebiyat Bilimi*, İstanbul: Papirüs Yayınları, 194-196.
- Gürsoy, Yüksel** (2013): *Romancı Yönüyle Herta Müller*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Alman Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Müller, Herta** (2007): *Herztier*, Frankfurt: Fischer Taschenbuch Verlag.
- Müller, Herta** (1997) : *Heute wäre ich mir lieber nicht begegnet*, Hamburg: Rowohlt Verlag,
- Müller, Herta** (2009): *Der Fuchs war damals schon der Jäger*, Frankfurt: Fischer Taschenbuch Verlag.
- Müller, Herta** (2011): *Atemschaukel*, Frankfurt: Fischer Taschenbuch Verlag,
- Öztürk, Ali Osman / Balcı, Umut** (2005): „Herta Müller’de Biçem [Zum literarischen Stil von HertaMüller]“, Cemal Yıldız/Latif Beyreli (Hg) (2006): *V. Internationales Symposium für*

²⁹Bkz. Herta Müller, *Herztier*, Fischer Taschenbuch Verlag, Frankfurt 2007, s. 112.

³⁰Hikâyelerden oluşan ilk eseri *Niederungen* Romanya’da 1982’de sansürlenerek, 1984’te de Almanya’da sansürsüz olarak yayımlandı.

³¹Bkz. Herta Müller, *Heute wäre ich mir lieber nicht begegnet*, Rowohlt Verlag, Hamburg, 1997, s. 183.

Sprache, Literatur und Stilistik, Marmara Üniversitesi Atatürk Fakültesi für Erziehungswissenschaften“, Band II, Ankara: Pegem/A Yayıncılık, 618-626.

Öztürk, Ali Osman / Balcı, Umut (2006): “Herta Müller ve Emine Sevgi Özdamar’da Dilsel Yapıların Kullanımı”. *II. Uluslararası Karşılaştırmalı Edebiyatbilim Kongresi. Kuram - Alımlama Estetiği ve Yeni Yaklaşımlar. 7-8 Eylül 2006, Sakarya, Kongre Bildirileri*, Yay. Haz. Binnaz Baytekin ve T. Fatih Uluç, Sakarya 2006, s. 35-49.

Roder, Mareike: Bittere Jugend. Müller (2009): Ich wollte mich umbringen, *News aus Berlin*, Literatur, 30 Oktober.

Ruht, Günther (2010): “Mein Herz klopft vor Angst in der Freunde”, *Die Politische Meinung*, (482).

Online Kaynaklar

Fitzli, Dora (2001) : “Eine ganz grausige Geschichte”, Ein Gespräch mit Herta Müller, EHT, Zürich, s.1, <http://web.ethlife.ethz.ch/articles/2TeilInterviewHerta.html> (02. 01. 2011)

<http://www.dedecn.com/inhalt/20091012/dedecn8739564.html> (20. 01. 2012)

<http://cunstudcult.de/Seiten/Buecher/Wiki/AutorSuche.php?search=Herta%20M%FCller&PHPSESSID=5d76a141af1c2eb5d8dc52b9a6ad4f33> (05. 12. 2011)

<http://cunstudcult.de/Seiten/Buecher/Wiki/AutorSuche.php?search=Herta%20M%FCller&PHPSESSID=5d76a141af1c2eb5d8dc52b9a6ad4f33> (10. 01. 2012)

Müller, Herta (2009): “An ihren Lippen hängt man”, Frankfurter Rundschau, Kultur,

<http://www.fr-online.de/kultur/herta-mueller-an-ihren-lippen-haengt-man1472786,2821914.html> (06. 11. 2012)

Poesie ist ja nichts angenehmes“, Gespräch mit Herta Müller, <http://www2.dickinson.edu/glossen/heft1/hertainterview.html> (03. 01. 2013)

Spreckelsen, Tilman (2009): “Literaturnobelpreisträgerin Herta Müller Am Strick der Sprache”, Frankfurter Allgemeine, Feuilleton, <http://www.faz.net/aktuell/feuilleton/buecher/literaturnobelpreistraegerin-herta-mueller-am-strick-der-sprache-1873830.html> (23. 12. 2013)